

JARI KELHO

SAATTUE

SARAJEVOON

ERÄÄNLAINEN MATKAKERTOMUS

Jari Kelho

**Saattue
Sarajevoon**

Saattue Sarajevoon

**ERÄÄNLAINEN
MATKAKERTOMUS**

© 2025 Jari Kelho

Kustantaja: BoD · Books on Demand,
Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki,
bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,
Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa
ISBN: 978-952-80-1184-2

PROLOGI

Tämän kirjan tarkoitus ei ole saada aikaan mitään ”veteraanifiilistä” tai luoda jotain illuusiota, että olisin ainoana kokenut näitä asioita ja olisin sen vuoksi jotenkin vaitterimpi kuin joku toinen. Enkä myöskään taatusti ole mikään veteraani näissä hommissa.

Tämänkin lukijoissa on taatusti vaittereita, jotka ovat kolunneet mission jo toisenkin.

Kokeneet tapahtumia sadoittain enemmän kuin minä. Mutta tämä on minulle henkilökohtainen kokemus, jonka haluan jakaa.

Asioista, joista kirjoitan.

Niitä ovat kokeneet kymmenet muutkin, jotka ovat olleet alueella. Kaikista ei ole puhuttu eikä kaikkia tulla koskaan kertomaankaan.

Tämä on vain yksi niistä kertomuksista.

Totta vai tarua?

Olen varannut oikeuden päättää itse faktan/fiktion keskinäisen suhteen. Onko jokainen asia tapahtunut oikeasti vai ei, sen saa lukija päättää.

Tiettyjen asioiden todisteleminen on varmaan turhaa ja epähyödyllistä kaikille.

Osa asioista kuullostaa niin fiktiolta, ettei sitä faktaksi usko kuin vain itse paikan päällä olleet tai YK-joukoissa olleet....joten niitä on turha tai mahdoton selittää tarkemmin.

Välillä itsekin mietin, uskoako vai ei.

Miksi vasta nyt?

Lupasimme eräiden henkilöiden kanssa olla puhumatta näistä asioista ainakaan 10 vuoteen. Jos jotain on kerrottu, on se ollut supistettua, rajattua tai muunneltua totuutta tapahtumista.

Nimet

Osan kirjan henkilöistä esiintyy muutetulla nimellä, diplomaattisista syistä.

Osa on omalla nimellään, toivon etteivät he pahastu tästä.

Kaiken kaikkiaan nostan hattua noille kaikille siviilikuskeille, jotka henkensä uhalla ajoivat keskellä sota-aluetta ilman sen suurempia varusteita tai tarvikkeita.

1.

Suljen silmäni ja annan auringon painavan lämmön valua kasvoilleni. Se tuntuu melkein lempeältä kädeltä, joka yrittää silittää sotaa pois ympäriltäni. Selkäni nojaa vasten betoniseinää, jonka kuumuus ei ole peräisin auringosta, vaan talosta, joka vielä aamulla oli jonkun koti. Nyt se on mustunut kuori, ja minä istun sen varjossa kuin vieraana, joka ei tiedä, sopiiko hänen edes olla paikalla.

Suussani maistuu amerikkalaisen rautaisannoksen yllätys: lihapata, jossa on enemmän

makua kuin olisin odottanut. Jenkki-insinöörit osaavat todella kätkeä metalliseen pakettiin sapuskan, joka hetkeksi saa unohtamaan missä ollaan. Parempaa se on kuin saksalaisten perusannokset, jotka maistuvat lähinnä märältä pahlilta. Kanadalainen lusikkahaarukka on kömpelö mutta toimiva, ja tunnen, miten jokainen suupala yrittää vakuuttaa minulle, että elämä voi vielä olla normaalia.

Ainoa, mikä rikkoo tätä illuusiota, on ilman mukana leijuva katku. Palaneen autonrenkaan savu puree silmiin, kirvelee kurkussa ja tunkeutuu väkisin ruokaan. Joka suupalan sekoittuu siihen metallinen, kitkerä sivumaku, joka muistuttaa, ettei tämä ole mikään piknik. Samassa korviini jyrähtää panssaroidun miehistönkuljetusvaunun dieselmoottori, venäläisvalmisteinen vaunu, joka hyrisee vain parinkymmenen metrin päässä. Ääni on kuin jatkuva muistutus: älä unohda missä olet.

Ja silti. Juuri sillä hetkellä, kaiken tämän keskellä, minulla on tunne, että aika voisi pysähtyä. Että ei ole kiire minnekään. Hetki, jolloin aurinko lämmittää, ruoka täyttää vatsan

ja mieli uskaltaa kuvitella, että maailma voisi olla yksinkertainen.

Katson itseäni kuin ulkopuolelta: istun Coke-korin päällä, jenkkien pilottitakissa, kroatialaisissa Leviksissä ja slovenialaisissa Niken lenkkareissa. Konjic, keskellä Bosniaa, on ympärilläni kuin absurdi teatterinäyttämö. Syön amerikkalaista muonaa kanadalaisella lusikkahaarukalla, selkäni turvana venäläisvalmistainen panssarivaunu. Vierellä malesialaiset sotilaat puhuvat kovaäänisesti omaa kieltään, ja heidän äänensä sulautuu siihen outoon kakofoniaan, jota kansainvälinen rauhanturvaoperaatio tuottaa: jamaikalainen ja ghanalainen rekkakuski kiistelevät raivokkaasti ruotsalaisesta villapaidasta, pakistanilainen viittoo intialaista luokseen, ja minä katselen, miten ihmiset ympäri maailman yrittävät elää samaa kaaosta omilla tavoillaan.

Se kaikki on samaan aikaan surullista ja koomista, todellisuutta ja farssia. Ympärillä leijuva savu, kielten sekamelska ja betoniseinän lämpö luovat outoa turvaa.

Pieniä yksityiskohtia hiipii mieleeni: Coke-kori narisee, kun käännyn hakeakseni lisää leipää; pilottitakin vetoketju on jumissa, juuri kuten

jokaikisen takeissa pitää olla; Levikseistä on jäänyt farkkusauma rikki polvesta, mikä tuntuu koko ajan hieman häpeälliseltä, mutta samalla todistaa, että minulla on edelleen jotain, mikä muistuttaa kotia. Niken lenkkarit ovat hankautuneet likaisiksi ja niihin on tarttunut paikallista savea — pieni muistutus, että vaikka asusteet tulevat eri puolilta maailmaa, muta silti on samaa.

Malesialaiset nauravat vieressäni jollekin tarinalle, jota en ymmärrä, ja eräs heistä huitoo käsillään niin voimakkaasti, että lusikka-haarukkaa voisi käyttää myös pienenä haulikkomaisena esineenä — jospa se selittäisi, miksi kanadalainen sen on pakannut. Johonkin väliin iskee ovela ajatus: kenttäruoan valinnassa on jonkinlainen kansainvälinen salaliitto; jokaisen maan ruokalaatikkoon on piilotettu pieni pala heidän identiteettiään. Jenkit laittavat lihaa, saksalaiset pakkauksen tarkkuutta, kanadalaiset ergonomiaa — ja minä kerään kaiken tämän yhdeksi ateriahetkeksi, joka on yhtä aikaa kodikas ja vieraannuttava.

Hyönteisiä on. Pieni, röyhkeä moukka — luultavasti paikallinen kärpänen — laskeutuu pateen reunalle ja tuijottaa minua kuin

arvioiden, kuka meistä on loppujen lopuksi vieras. Ajattelen hetkeksi, että eläintenkin käytöksessä on paljon luottamusta. Ne tietävät, että vaikka maailma olisi mennyt sekaisin, joku aina syö ja joku aina heittää pois. Kärpäsän läpsäisy saa koko aamiaisen maistumaan hetkeksi siltä, että olen mukana improvisoidussa komediassa, jossa aina joku kompastuu muurin reunaan.

Panssarivaunun miehistö tarkkailee ympäristöä, mutta heidän katsomuksissaan on jotain rauhoittavaa — ammattitaitoista varautumista, joka sanoo: me olemme täällä, jotta te voitte syödä suhteellisen rauhassa. Malesialaiset vaihtavat pilkallisia huomioita minusta ja vaatteistani; yksi heistä kääntää katseensa pilottitakkiin ja nyökkää hyväksyvästi: "*Good jacket. Very Hollywood.*" Minä hymähdän sisäisesti; Hollywoodin aura sopii ehkä lentäjille, ei kovin hyvin betoniseinien ja palaneiden ikkunoiden seuraksi, mutta haluan uskoa sen lisäävän uskottavuutta.

Kielten sekamelska on laajentunut päiväkirjamaiseksi kuoroksi: jokaisen lauseen läpi kulkee oma rytmensä ja oma huumorinsa.

Jamaikalaiset ja ghanalaiset rekkakuskit ovat kuin kaksi vanhaa näyttelijää, jotka joutuvat lavalle ilman käsikirjoitusta — toinen vääntää ääntään, toinen vastaa improvisaatiolla. Heidän välinen riitansa ruotsalaisesta villapaidasta on niin intohimoinen, että hetken ajan se tuntuu tärkeämmältä kuin mikään poliittinen analyysi; vaate on muuttunut symboliksi normaalista elämästä, jostain mitä kannattaa puolustaa.

Katselen ympärilleni ja ajattelen, että tässä sekamelskassa on loogisuutta. Kummallakin tavalla: sota näkyy, mutta ihmiset jatkavat elämäänsä pienissä tavoissaan — jakavat ruokaa, kertovat vitsejä, vääntävät vanhoista vaatteista tarinoita. Se on ehkä selviytymisen muoto. Kuiva huumorini kurkistaa esiin: elämä taistelee takaisin pienin, kömpelin asein — lusikkahaarukka, Coca-Cola-kori, pilottitakki. Ja juuri kun annan itseni uppoutua tähän hetkeen, ääni muuttuu. Se ei ole enää vain moottori tai puheensorina, vaan yksittäinen ääni, joka vetää huomion puoleensa: vanhan miehen haukottelu, joka kuulostaa siltä että hän yrittää mitätöidä koko maailman ongelmat yhden pitkänäänisen haukotuksen avulla.

Mietin, mistä hän on noussut — kenties talon raunioista, ehkä bussin takapenkiltä — mutta en mene kysymään, koska tällaiset kysymykset voivat katkaista hetken taian.

Minuun hiipii pieni ajatusleikkinä: mitä jos aika todellakin pysähtyisi juuri nyt — ei maailman mittakaavassa, vaan tässä vaikeasti koottavassa, kansainvälisessä aamiaishetkessä? Silloin jokaisen ihmisen koko elämä olisi lyhyt kuva: kotimaa, reppu, syyt tulla tänne, ja toivonkipinä, joka piti heidät valveilla. Kuvittelen heidän tarinansa: kuski Jamaikasta, joka kerran rakensi keittiön kotikylään; ghanalainen, jolla on kana; malesialainen, joka nauraa kovimmin, koska se on helpointa; pakistanilainen, joka viittooo kuin kapellimestari kutsuen ystäväänsä. Nämä mielikuvat tekevät maisemasta ystävällisemmän, vaikka savu muistuttaa sen julmuudesta.

Suljen silmäni vielä kerran — ja annan itseni liukua ajassa taaksepäin.

. . .

Heräsin kolmelta yöllä puhelimen sinnikkääseen kilinään.

Sunnuntai, vuosi 1994. Yö oli vielä syvän musta, ja uneni oli kerrankin ollut rauhallista, mutta nyt se repäistiin rikki kuin veitsellä. Kurkotin puhelimeen unenpöpperöisenä ja kuulin äänen, jonka tunnistin heti: Brandy. Mies, jonka opin tuntemaan jo vuonna 1985 Syyrian hiekka-aavikoilla ensimmäisellä YK-reissullani.

– *”En kai herättänyt?”*

Hän aloitti, kuin olisi ollut epävarmaa, vaikka hyvin tiesi totuuden.

– *”Arvaapas pari kertaa,”*

Tuhahdin ja hieroin silmiäni. Puoli kolme aamuyöllä, juuri Brandyille tyypillinen soittoaika. Olin varautunut hänen tavalliseen ohjelmaansa: pölähtänyt Suomeen jostain YK-keikaltaan, kaljakorin kanssa hotellissa, soittamassa minulle ja kertomassa, kuinka *”helvetin tylsää on uida lasten pallomeressä”* — ja lopulta houkuttelemassa ryypäämään.

Tällä kertaa olin väärässä.

– *”Kuule. Jos olet täällä torstaina, saat todennäköisesti töitä.”*

Aivot raksuttivat verkkaisesti kuin kärpänen juuttuneena Flora-levitteeseen.

– *”Siis mitä?” mumisin.*

– *”Hei, herää jo! Jos olet täällä Zagrebissa torstaina, niin töitä on odottamassa, 99 prosentin varmuudella.”*

Se oli kuin sähköisku. Kärpänen pääsi irti Florasta ja nousi siivilleen.

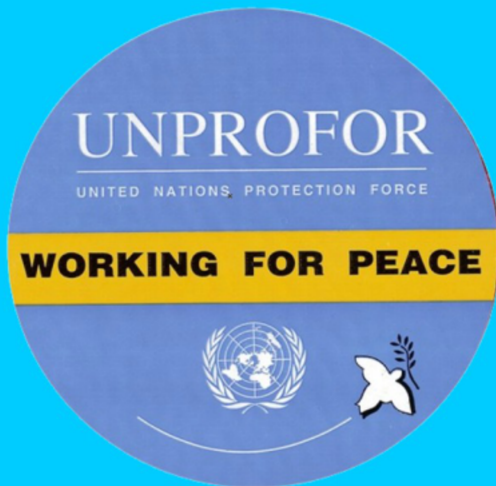
– *”Joo, yritän. Olen siellä jos olen.”*

Painoin luurin kiinni. Jatko-yö kului valvoessa, ajatukset pyörivät yhtä aikaa kirkkaana ja sumuisena. Huomasin katsovani kattoa niin intensiivisesti, että ehdin laskea siinä olevat pienet maalipinnan halkeamat kolmeen kertaan. Jokainen halkeama tuntui kysyvän: lähdetkö vai etkö?

Brandy oli mies, jonka käsiin voisin luottaa vaikka henkeni. Ulkopuolinen näki hänessä ehkä ylimielisyyttä, jopa etäisyyttä, mutta minä tiesin paremmin: kaksimetrisen kaappi, joka ei hätkähtänyt mistään. Hänellä oli se harvinainen taito, että jos maailmaa olisi kaatunut niskaan, Brandy olisi vain kysynyt: *"Otetaanko kaljat ennen vai jälkeen?"*

Olimme olleet kahdeksan hengen suomalaisporukassa Syyriassa '85, ja sen kokemukset hitsasivat meidät toisiimme kuin huonosti hitsattu aita: välillä natisi, mutta pysyi kasassa. Sieltä lähdettiin eri suuntiin, mutta Balkanille moni oli päätenyt, osa sinibarettina, osa siviileinä. Brandyllä oli jo viisi tuttua siellä. Minäkin olin jo aikaa sitten sanonut, että jos mahdollisuus tulisi, olisin valmis. Nyt se mahdollisuus kolkutteli yöllä kuin humalainen naapuri — kovaa ja kärsimättömästi.

Maanantaiaamuna päätös oli selvä. Kerroin töissä lähteväni palkattomalle virkavapaalle, paluupäivä avoin. Työtoverit katsoivat minua kuin olisin ilmoittanut ryhtyväni sirkustaiteilijaksi. Faksasin CV:n Zagrebiin

**"Istun Coke-korin päällä,
jenkkien pilottitakissa,
kroatialaisissa Leviksissä ja slovenialaisissa
Niken lenkkareissa.
Syön amerikkalaista muonaa kanadalaisella
lusikkahaarukalla, selkäni turvana
venäläisvalmisteinen panssarivaunu.
Vierellä malesialaiset sotilaat
puhuvat koväänisesti omaa kieltään,
jamaikalainen ja ghanalainen rekkakuski
kiistelevät raivokkaasti ruotsalaisesta
villapaidasta, pakistanilainen viittoon
intialaista luokseen, ja minä katselen, miten
ihmiset ympäri maailman yrittävät
elää samaa kaaosta omilla tavoillaan"**

